

Становище

от проф. дфн Валери Стефанов,

член на научно жури за оценка на дисертационен труд на тема „Граници на човешкото в българската поезия от 20-те до 60-те години на XX век“ от Лора Стоянова Динкова, за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература – Българска литература от Освобождението до Втората световна война)

Дисертационният труд на Лора Динкова „Граници на човешкото в българската поезия от 20-те до 60-те години на XX век“ е обсъден и одобрен за публична защита от катедра „Българска литература“ към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. На заседанието в катедрата Лора Динкова е представила основните тези на своя труд, направени са изказвания, дадени са оценки и препоръки. Единодушно е одобрено предложението работата да бъде насочена към защита.

Основният проблемен фокус на дисертацията е върху екзистенциална проблематика и нейното специфично представяне в литературата. Художествените творби създават образи на човешкото и част от тях могат да бъдат обединени именно по линия на пределната тревожност. Използваното понятие „граница“ е уместно, доколкото ясно се вписва в тази тревожност.

Границата е вековен и сложен философски концепт. Тя е термин в онтологията, доколкото през нея минава всяко мислене за съществуването. Тя е когнитивен ориентир – къде се намира едно нещо, докъде се разпростира, как и докога се представя, къде и защо прекъсва... Тя е идентификационен маркер – не просто отбелязва началото и свършека, но обобщава и принципите, спрямо които

действа някакво единство, поддържа се интегритет. Границата прибира и сформира, тя е контур на нещото спрямо хаоса, нищото. Границата е средство да се мисли различието – отмерване на другото, вглеждане в онова, което не съвпада с тук-прибраното, обособеното. Границата е екзистенциал, доколкото приключва приключението на живота и отваря темата за нещо неизвестно, трудно мислимо, предполагаема пустота... Границата компресира, тя брани, но и травмира, прибира, но и изхвърля. В нейното „отвъд“ са страховете от празнотата, нищото, чезненето. Край нея е така трудното за мислене „няма ме“.

Когато обсъждаме човешкото битие го представяме чрез отчленяване, граници, но и в режими на динамичност. То не е застинало, а изменящо се, преминаващо „през“, въввлечено в трансформации. В тази динамика веднъж уплашеният от своята крайност човек намира начини да се утешава, да отстоява живота и да си измисля образи на смъртта. Той е склонен да търси и конструира смисъл не само в очертаното от границата, но и отвъд нея.

В работата на Лора Динкова границата присъства основно като екзистенциал, но и другите изброени характеристики не са ѝ чужди. Тук понятието „гранично“ има като най-силен синоним „смъртно“. Подбраните петима поети лесно се вписват в проблематиката, свързана с тревогите около „човешкото“. Именно това прави техния подбор „неслучаен“, той е закономерен, доколкото това са автори, в чиито творения вълненията около границите са видими.

Има социално обосновани кризисни ситуации, има и фундаментален битиен кризис, присъщ на осъзнато смъртното съществуване. Работата се разполага върху тази постановка и обсъжда нейните смислови разклонения. Хронологично тя обхваща периода от

20-те до 40-те години на миналия век, но прочитът на дневника на Ал. Геров я изтегля до 60-те. Намерението е творчеството на разглежданите автори да бъде прочетено в историческа перспектива, като „унаследени поетични практики“, като език, на който биват обсъждани животът, смъртта, надеждата... Но и още – споделено е желанието да се избегнат традиционните социално-исторически и политически вписвания, десетилетия утежняващи прочитите на Фурнаджиев и Разцветников най-вече. Важна задача на работата е да се представи граничното битие на един разклатен в мястото си и неуверен в надеждите си модерен човек.

Първата глава „Как се теоретизира човешкото?“ дава концептуална обосновка на интелектуалното начинание. Опирайки се на няколко автори – Хайдегер, Фуко, Левинас, Дерида – авторката успява да въведе читателя в проблематиката. Човешкото е мислимо през границите, схванати като оптически инструментариум – те дават възможност да се наблюдават и описват разнообразни форми на кризис. Преди да приключи, животът е серия от пропуквания, които имат различни имена – лудост, желание, страдание, идентификационен кризис, страх... Чрез тяхното въвеждане и обсъждане проблемната полоса бива удобно фрагментирана, за да служи добре при конкретните прочити. Впечатление прави липсата на Карл Ясперс, чиито идеи за екзистенцията и „граничната ситуация“ съответстват на подхода на авторката и биха свършили определена работа.

И още един важен аспект си струва да бъде споменат като проблемен фокус и концептуална опора на работата. Става дума за понятието „действителност“. Литературата използва различни тактики за пресъздаване на действителността, за очертаване и разколебаване на

нейните граници. „Действителността“ е укоренена в опита, обхваната е във всекидневни практики, но в същото време си остава недостатъчно опитомена, готова да провокира възприятията. „Действителността“ е разломена, тя е трайно вписана в онтологичната несигурност. В това двойствено битие тя застава пред човека като предизвикателство, нещо, с което той трябва да се справя, да намира ориентири и да използва опори. В една голяма част от изследваните творби действителността е представена именно като индуктор на тревогите, извор на страховете. Човекът е несигурен не само защото му изтича времето, но и защото местата, местообитанията му са странни, непознати, „подивели“. Далчевите дяволични топоси пунктират „скритото“ лице на тази смислово неосигурена, „зла“, опустяла действителност.

Втората глава разглежда границата, проявяваща се в лудостта. Асен Разцветников и Никола Фурнаджиев са авторите, чрез чиято поезия се описват пропукванията, екзистенциалните зевове. Тревожното съзнание, кризисното време и самата „полудяла“ природа се срещат в творчеството на двамата поети, за да проблематизират всяка стабилност и идентичност. Нещата в света стават смътни, трудно различими, като това затруднение засяга дори разпознаването на смъртта. Тя, твърди авторката, остава някак „незавършена и несъстояла се напълно“ в тази лирика.

При Фурнаджиев границата е осмислена и функционализирана най-вече чрез трансгресията. Смъртта пробива стените на всекидневния свят и го превръща в немота и пустиня. Но и човекът опитва да се измъкне от ужаса чрез трансгресивни практики, чрез архаичната мощ на колективни помени, спомени и екстази. Така самото „човешко“ се

оказва мислимо не като плътна граница и висока стена, а пунктир, изтичане на едни неща и спасително вливане на други.

Третата главасе занимава сидентичността чрез фигурите на двойника и бродника.Чрез тези фигури се осмислят различните идентификационни политики, проигравани в поетическите текстове. Когато се прокъсат мрежите на социалното и моралното, когато структурата на ангажимента се провали, настъпва разностранен кризис, който докторантката коректно описва.

Четвъртата и петата частразглеждатпосланията на едни от основните герои на българската „философска“ лирика – Атанас Далчев и Александър Геров.Изтичащото време, старостта, смъртта, енигмата на битието, тревожното съзнание... са традиционни критически теми, които тук са нюансиращо обсъдени. В анализа на Далчевите творби прави впечатление написаното за местата, видени през отсъствието. При Геров най-сполучливите страници са посветени на поетическата митология за трансцендирането на смъртното човешко същество в утешенията на „космичното“.

Работата се отличава с личен ангажимент към поставените проблеми, тя е далеч от хладното изложение на „възгледите по въпроса“, макар че те не са пренебрегнати.

В случая личният ангажимент е качество.

Авторефератът точно представя обхвата и проблемните акценти на изследването. Докторантката е посочила пет публикации по темата на дисертацията, повечето от които са представени на различни научни форуми и са свидетелство за академична активност.

Заклучение

Дисертационният труд на Лора Динкова „Граници на човешкото в българската поезия от 20-те до 60-те години на XX век“ отговаря на основните изисквания към едно академично изследване. Той ясно фиксира проблемната си област, очертава свой специфичен подход и стриктно го следва. Направени са наблюдения и обобщения, които имат приносен характер и обогатяват представата за съответната проблемна област.

Посочените качества на докторантския труд ми дават достатъчно основания да гласувам положително за присъждането на научната и образователна степен „доктор“ на Лора Стоянова Динкова.

София

28.01.2020 г.

проф. дфн Валери Стефанов